

Asia: VN/1972/2020

Lausuntopyyntö luonnoksesta valtioneuvoston koulutuspoliittiseksi selonteoksi

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset selontekoa koskevat kommentit

Selontekoluonnoksen visio, tavoitteet ja toimenpiteet sisältävät kattavasti koulutusjärjestelmän koko toimintakentän.

Selonteon rakenne, jossa esitetään toimenpiteitä 2020- ja 2030-luvuilla ja niiden vaikutuksia ja vaikuttavuutta tultaessa 2040-luvulle, on erinomainen.

Selonteossa voitaisiin ottaa paremmin huomioon:

- 1) toimijoiden asema, erityisesti suhteessa autonomiaan ja toiminta-vapauksia ja -vastuiden kehittymiseen
- 2) oppijan asema, erityisesti suhteessa järjestelmään: esimerkiksi valinnanvapauksien kasvaminen tultaessa korkea-asteelle ja etenkin jatkuvaan oppimiseen
- 3) koulutuksen relevanssi oppijalle edelliseen liittyen; houkuttelevuus, halu ja asenne kouluttautua
- 4) lasten ja nuorten, kaikenikäisten opiskelijoiden hyvinvointi ja turvallisuus, opiskelukyky

Selontekoluonnoksessa esitetyt tavoitteet ja toimenpiteet edellyttävät poliittista sitoutumista niiden toteutukseen. Kuten selontekoluonnoksessa todetaan, ennakoitava ja pitkäjänteinen rahoitus ovat edellytyksiä koulutukselle ja tutkimukselle asetettävien tavoitteiden saavuttamiseksi.

Oulun yliopisto pitää tärkeänä vahvistaa koulutuksen ja tutkimuksen voimavaroja, mikä edistää kestävästä kasvusta ja tutkittuun tietoon perustuvaa jatkuvaa oppimista.

Oulun yliopisto näkee koulutuksen ja tutkimuksen rahoitus- ja ohjausjär-jestelmiin selontekoluonnoksessa linjatut muutokset mahdollisuutena. Lainsäädäntömuutosten valmistelussa olennaista on kuulla tarkoin asian-tuntijoiden ja lainsäädännön soveltamisalan toimijoiden näkemyksiä muu-tostarpeista.

Selontekoluonnoksessa korkeakouluja käsitellään yhtenä kokonaisuutena. Selontekoluonnoksesta puuttuu yliopistojen erityisen aseman ja tehtävän tunnistaminen: yliopistot ovat instituutioita, joissa yhdistyy tieteellinen tutkimus ja siihen perustuva ylin opetus vuorovaikutuksessa ympäröivän yhteiskunnan kanssa. Nämä erityiset tehtävät määrittävät yliopistojen teh-tävää ja niiden merkitystä yhteiskunnalle, ja se tulee selonteossa tunnistaa.

Selontekoluonnos ei sisällä merkittäviä uusia avauksia. Selonteon luonne ja tehtävä kaipaa selkeyttämistä. Selonteko ei sisällä poisvalintoja, siis linjauksia siitä, mitä voidaan jättää tekemättä.

Useat keskeneräiset prosessit, esimerkiksi korkeakoulujen digivisio, jat-kuvan oppimisen uudistus ja Talent Boost vaikuttavat selonteon sisältöön. Näiden prosessien keskeneräisyys voi heikentää selonteon ohjaavaa vai-ikutusta.

Oulun yliopisto pitää tärkeänä pitkän aikavälin tavoitetta vahvistaa koulu-tuksen ja tutkimuksen voimavaroja ja näin edistää jatkuvaa oppimista ja kestäväää kasvua.

Kommentit lukuun 2. Visio/tavoitetila – koulutus ja tutkimus kohti 2040-lukua

Selontekoluonnoksessa esitetyn vision tavoitteet ja kunnianhimo ovat oikealla tasolla.

Tavoite saada 50 prosenttia nuorista aikuisista suorittamaan korkeakoulututkinnon on kannatettava.

On hienoa, että visiossa tunnustetaan koulutus- ja tutkimusorganisaatioiden roolia luoda uusia toimintatapoja ja uudistaa osaamista ja elinkeinorakennetta valtakunnallisesti ja alueellisesti.

Oulun yliopisto tervehtii ilolla vision tavoitetta, että suomalaiset toimivat aktiivisesti kansainvälisissä koulutus- ja tutkimusverkostoissa ja johtavat niitä.

Saavutettavuus, tasa-arvo ja kestävyys ovat hyviä ja kannatettavia tavoitteita koko koulutus- ja tutkimusjärjestelmälle.

Visiossa tulee ottaa paremmin huomioon kansainvälisyyden ja monikulttuurisuuden tuomat vaatimukset. Vaikka suomalainen toiminta kautta linjan olisi maailman kärkeä, se kilpailee erityisesti eurooppalaisen tarjonnan kanssa. Suomeen muuttavien tarpeisiin vastaaminen tuo mukanaan sekä haasteita että mahdollisuuksia, joiden ratkaisemiseen ja hyödyntämiseen tarvitaan muutkin kuin monimuotoisuuden ymmärtämistä.

Kommentit lukuun 3.1 Varhaiskasvatus sekä esi- ja perusopetus

Selontekoluonnoksessa tuodaan esille varhaiskasvatukseen osallistumista lisääviä toimenpiteitä, maksuttomuus on yksi keino lisätä osallistumista. Tavoite tulee asettaa toteutettavaksi mahdollisimman pian, sillä yhteiskunta maksaa lasten ja nuorten pahoinvoinnin laskua pitkään, jos tähän asiaan ei tartuta nopeasti. Varhaiskasvatuksessa tulee mahdollistaa yli 3-vuotiaiden pääsy maksuttomaan osapäiväiseen varhaiskasvatukseen mahdollisimman nopealla aikataululla ja ulottaa koskemaan maksuttomuus myös kaikkia alle 3-vuotiaita myöhemmin. Tämä mahdollistaa kaikkien yli 3-vuotiaiden pääsyn laadukkaaseen varhaiskasvatukseen. Lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi tunne-elämän säätelyyn liittyvää kasvatusta ja opetusta tulee vahvistaa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen henkilöstä tulee erityisesti kouluttaa tähän teemaan liittyen.

Oppimisen taitoja ja teknologian käyttöä tulee harjoitella jo perusopetuksessa nykyistä systemaattisemmin, jotta oppimisen taidot ovat hallussa toiselle asteelle siirryttäessä.

Kommentit lukuun 3.2 Toinen aste

Linja opintojen kehittämiseen niin, että niiden aikana on mahdollista nykyistä joustavammin yhdistää ammattiin valmistavia ja yleissivistäviä sisältöjä ja että yleissivistävien sisältöjen vahvistaminen osana ammatillista koulutusta edesauttaa tosiasiallisten jatko-opintovalmiuksien syntymistä ja tasapainottaa siirtymiä toiselta asteelta korkea-asteelle? (sivu 24)

Oulun yliopisto näkee mahdollisuutena selontekoluonnoksessa linjatun tuen ammatillisen koulutuksen, lukiokoulutuksen ja korkeakoulutuksen koulutuspalvelujen, tilojen, laitteiden sekä henkilöstön yhteiskäytölle.

Selontekoluonnoksessa esitetystä yleissivistävien sisältöjen vahvistamisesta ammatillisesta koulutuksesta ja sen tosiasiallisia jatko-opintovalmiuksia edesauttavasta vaikutuksesta Oulun yliopisto toteaa, että yliopisto-opinnoissa menestyminen edellyttää laajaa yleissivistystä. Jatko-opintovalmiuksien vahvistaminen ammatillisessa koulutuksessa edellyttää sitä, että huomattava osa oppijan ajasta ja voimavaroista käytetään yleissivistäviin sisältöihin.

Selontekoluonnoksen toista astetta käsittelevässä luvussa näyttää olevan painotus ammatilliseen koulutuksen kehittämisessä. Myös lukiokoulutus vaatii kehittämistä.

Kommentit lukuun 3.3 Korkeakoulut

- ja rahoitusmalleissa.

Oulun yliopisto tervehtii ilolla tavoitetta, että yhteiskunnan ja työelämän tarvitsemien osaajien rekrytointi Suomeen tapahtuisi entistä systemaattisemmin ja useammin erityisesti korkeakoulutuksen ja tutkimuksen kautta. Tutkinnon suorittaneiden ulkomaalaisten opiskelijoiden työllistyminen suomalaisille työmarkkinoille on välttämätöntä väestömuutoksessa olevan isänmaamme tulevaisuuden turvaamiseksi. Korkeakoulut eivät voi yksin asiaa hoitaa, tavoitteen toteutuminen edellyttää kulttuurisia asennemuutoksia yhteiskunnassa.

Oulun yliopisto kannattaa lämpimästi tasa-arvon toteutumista nykyistä paremmin korkeakoulutuksessa. Kyse on paitsi sosiaalisesta oikeudenmukaisuudesta, myös yhteiskunnan osaamispotentiaalin hyödyntämisestä.

Oulun yliopisto näkee korkeakoululainsäädännön ja rakenteiden uudistamisen mahdollisuutena. Uudistuksia tehtäessä on olennaista huomioida alan toimijoiden tarpeet sekä tieteen ja korkeimman opetuksen asema.

Opiskelijoiden näkökulmaa itsenäistyvämpinä ja yhä valikoivampina toimijoina on syytä korostaa. Eurooppalaisen korkeakoulutusalueen kehittyessä ja yhtenäistyessä mahdollisuuksien kirjo kasvaa entisestään. Suomalaisen järjestelmän toimijoiden relevanssi, laatu, saavutettavuus ja työelämälähtöisyys voivat olla tekijöitä, jotka ovat ratkaisevia siinä, että puolet ikäluokasta koulutetaan Suomessa.

Kommentit lukuun 3.4 Tiede ja tutkittu tieto

Oulun yliopisto kannattaa aikomusta tuoda tieteelliselle ajattelulle ja toiminnalle pohjautuvaa toimintamallia aktiivisemmin koko koulutuspolkuun varhaiskasvatuksesta alkaen. Oulun yliopisto yhtyy näkemykseen, että tutkimuksessa välttämättömiä taitoja tulee olla aiempaa suuremmalla osalla niistäkin kansalaisista, joilla ei ole tutkijankoulusta.

Oulun yliopisto toivoo Suomeen vahvempaa tiedepolitiikkaa. Osaamis- ja innovaatiopolitiikassa tieteellisellä tutkimuksella ei ole riittävää painoarvoa. Tieteen erityinen luonne uuden tiedon tuottajana tulee tunnistaa ja samalla tulee myös tunnistaa sen vaatimat politiikkatoimet.

Oulun yliopisto toivoo enemmän kunnianhimoa suomalaisen tiedejärjestelmän tavoitteisiin. Kansainvälisesti tunnustettu tutkimus tulee olla itsestään selvä lähtökohta suomalaisen tutkimusjärjestelmän kehittämisessä. Sen lisäksi tavoitteena tulee olla, että suomalaiset tutkijat ovat olennaisia toimijoita kansainvälisissä verkostoissa, jotka määrittelevät tieteenalojensa suuntaa.

Tieteelle ja tutkimukselle asetetut tavoitteet edellyttävät ennakoitavaa ja pitkäaikaista rahoitusta niin tutkimusyhteisöille kuin yksittäisille tutkijoille.

Kommentit lukuun 3.5 Vapaa sivistystyö

Kuten selontekoluonnoksessa on kuvattu, vapaan sivistystyön tehtävä on hyvin laaja. Vapaan sivistystyön toimijoiden ja jatkuvan oppimisen suhdetta tulee selkeyttää. Jatkuvan oppimisen uudistuksessa tulee huomioida vapaan sivistystyön toimijat.

Kommentit lukuun 3.6 Jatkuva oppiminen – työuran aikainen oppiminen

Ei lausuttavaa, koska sisältö odottaa täsmennyksiä parlamentaarisen ohjauksen muodossa

Kommentit lukuun 3.7 Opetus-, ohjaus- ja muu henkilöstö

Opettajakelpoisuuksien sääntelyn uudistaminen ja kehitys ovat merkittäviä muutoksia.

Selontekoluonnoksessa linjattu tavoite maailman parhaasta varhaiskasvatuksesta edellyttää varhaiskasvatuksen opettajien koulutuksen tason nostoa. Kelpoisuusvaatimuksia päivitettäessä tulee varhaiskasvatuksen opettajien kelpoisuusvaatimukseksi säätää ylempi korkeakoulututkinto kuten muillakin koulutusasteilla. Lasten ja nuorten oppimissaavutuksia ja -tuloksia selittävät suurelta osin opettajien koulutuksen taso ja opetuksen laatu. Varhaiskasvatuksen opettajien tulee osata hyödyntää tutkimuksellista tietoa työssään, ja opettajankoulutuksessa tutkimuksellinen osuus painottuu maisterivaiheeseen.

Kuten muidenkin alojen osaajien, myös opetushenkilöstön tulee päivittää omaa osaamistaan säännöllisesti. Tässä vastuu on sekä työnantajilla (erityisesti kunta-ala), joiden tulee mahdollistaa osaamisen päivittäminen työajalla, että opettajilla, joiden tulee ottaa vastuuta oman toimintansa kehittämistä. Samalla myös lapset ja nuoret oppivat toimintakulttuuria, jossa oman osaamisen päivittäminen ja jatkuva oppiminen ovat läsnä arjessa.

Kaksoiskelpoisuus tai kelpoisuus useampaan tehtävään on olennaista harvaan asutuille alueille, ja tässä voisivat tulla kyseeseen myös laajemmat oppimiskeskukset, joissa kasvatus- ja opetushenkilöstö voisi hyödyntää omaa asiantuntijuuttaan laajemmin varhaiskasvatuksesta aikuiskoulutukseen. Tällä tavalla voitaisiin turvata lasten ja nuorten pääsy koulutukseen syrjäseuduilla, mutta myös syrjäytyneiden tai syrjäytymisuhan alla olevien aikuisten koulutus.

Kommentit lukuun 3.8 Taide- ja kulttuurikasvatus ja -opetus ja taiteen perusopetus

Harrastusmahdollisuuksien tarjoaminen koulupäivien yhteyteen on kannatettava ajatus. Tämä ei kuitenkaan korvaa taiteen perusopetusta.

Kommentit lukuun 3.9 Opintotuki

Opintotuen kehittämisessä olennaisinta on lisätä järjestelmän selkeyttä, arvioida huolellisesti toteutettujen uudistusten vaikutuksia ja varmistaa, että opintotuki mahdollistaa päätoimisen opiskelun. Suotavaa on, että opiskelija voi keskittyä oppimiseen toimeentulostaan huolehtimisen sijaan. Kannustavuuden lisäksi opintotukijärjestelmän tulee olla joustava muuttuvissa elämäntilanteissa. Jatkuvan oppimisen kannalta opintotuki ei nykyisessä laajuudessaan todennäköisesti ole riittävä tukimuoto. Opiskelijoiden tukia tulee kokonaisuudessaan arvioida osana sosiaaliturvan uudistustyötä.

Kommentit lukuun 3.10 Ruotsinkielisen koulutuksen tilanne, tavoitteet ja toimenpiteet

Ei lausuttavaa

Kommentit lukuun 3.11 Maahanmuuttajataustaisten oppiminen ja oppimispolut

Selontekoluonnoksessa nostetaan kiitettävästi esille maahanmuuton merkitys, osaamisperäisen maahanmuuton eri tavoitteet sekä niihin liittyvät kielipoliittiset toimet.

Kommentit lukuun 4. Koulutus- ja tutkimusjärjestelmän tilannekuva ja keskeiset muutostekijät. Pyydämme tarvittaessa kirjaamaan vain tiiviin yleisen lausunnon luvusta ja yksityiskohtaisesti vain tärkeimmät kommentoitavat tai mahdollisesti puuttuvat asiat

Opetushallinnon tilastojärjestelmä Vipusen tiedot yliopistoista paikan vastaanottaneiden kotimaakunnista ja yliopistojen uusien opiskelijoiden kotimaakunnista eivät tue tilannekuvassa esitettyä näkemystä, jonka mukaan Uudeltamaalta muutetaan muita maakuntia enemmän pois muualle opiskelemaan – ainakaan näin ei tapahdu Suomen sisällä. Ilmiötä tarkastellessa on syytä huomioida, että Uudenmaan alueella toimivat yliopistot rekrytoivat poikkeuksellisen suuren osan opiskelijoistaan sijaintimaakuntansa alueelta.

Selontekoluonnos käsittelee kattavasti digitalisaation vaikutusta koulutukseen, mutta ei digitalisaation vaikutusta tieteeseen.

Kansainvälisyyttä ja globaalia vastuuta käsittelevä osuus on luonteeltaan toteava. Siitä puuttuu tavoitteellisuus. Selontekoluonnoksessa painotetaan Suomen globaalia vastuuta oppimiskriisin lieventämisessä, mutta ei pureuduta siihen, miten Suomen koulutusjärjestelmä ja korkeakoululaitos pärjää globaalissa tutkimuksen, koulutuksen ja innovaatiotoiminnan kilpailussa.

Lopuksi Oulun yliopisto esittää kysymyksen: Mikä on koulutusviennin lisäämisen vaikutus paineeseen lisätä korkeakoulutuksen aloituspaikkoja kotimaassa? Toisin sanoen: missä määrin korkeakoulujen voimavarat riittävät koulutusviennin ja kotimaisten koulutusvastuiden samanaikaiseen voimakkaaseen kasvattamiseen tilanteessa, jossa koulutusjärjestelmältä odotetaan myös kustannussäästöjä ikäluokkien pienemisen seurauksena?

Kettunen Jonne
Oulun yliopisto